مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

محمدهمایون همت
۲۰۲۶/۰۳/۱۴

د "ریالیزم" په نوم د تېري سپينول

ولې د ځواک برلاسی د يرغل دليل نه شي کېدای؟

د افغانستان پر ضد د پوځي يرغل د "ريالیزم" منطق: علمي او منطقي نقد

لنډيز
دا مقاله د هغې فکري او رسنيزې ژبې انتقادي او علمي ارزونه وړاندې کوي چې د "ريالیزم" (Realism)، "امنيت"، او "واقعبينی" تر نوم لاندې د زور، فشار، او احتمالي پوځي تېري لپاره ذهني او سياسي فضا نرموي.
د مقالې اساسي استدلال دا دی چې ريالیزم د نړيوال سياست د قدرتي واقعيتونو تشريح کولای شي، خو د يرغل قانوني او اخلاقي مشروعيت نه شي زېږولای. په همدې چوکاټ کې د Reason (دليل) او Motivation (انگېزې) ترمنځ تفکيک بنسټيز اهميت لري:
دليل هغه بنسټ دی چې يو اقدام پرې قانوني، اخلاقي، يا منطقي توجيه مومي؛
خو انگېزه يوازې د اقدام محرک، تمايل، او فرصتمحوره محاسبه څرگندوي.
دغه راز، مقاله ښکاره کوي چې د امنيتي گواښ په نوم هره ادعا، تر هغه چې په کره، مستقلو، او د ارزونې وړ شواهدو ولاړه نه وي، يوازې ادعا ده، نه ثبوت؛ او ادعا هېڅکله د ثبوت ځای نه شي نيولای.
ليکنه دا هم روښانوي چې د افغانستان د کمزورۍ، د پاکستان د پوځي برلاسي، او د مبهمو امنيتي دعوو يوځای کول، په عملي اغېز کې د احتمالي تېري د عادي کولو، د متجاوز د منطق د نرمولو، او د افغان ولس د مقاومت د ارادې د کمزورې کولو لامل گرځي.
د مقالې پايله دا ده چې:
زور، دليل نه دی؛
ادعا، ثبوت نه دی؛
انگېزه، مشروعيت نه زېږوي؛
او ريالیزم، د تجاوز د سپينولو شهادتنامه نه ده.

کليدي کليمې: ريالیزم، Realism، دليل، Reason، انگېزه، Motivation، ادعا، ثبوت، تجاوز، يرغل، افغانستان، پاکستان، نړيوال حقوق، امنيتي منطق، رواني جگړه

سريزه
دا مقاله په تشه نظري فضا کې نه ده ليکل شوې، بلکې د يوې مشخصې فکري اړتيا او علمي مسؤليت له احساسه رازېږېدلې ده. په وروستيو تولنيزو، سياسي او سوشلميډيايي بحثونو کې کله ناکله داسې تحليلونه، تبصرې او ادعاوې خپرېږي چې د ريالیزم (Realism)، "امنيت"، "واقعبينی" او "ستراتيژيکي محاسبې" تر نوم لاندې، د زور، فشار، مداخلې، او احتمالي پوځي تېري لپاره ذهني او سياسي فضا برابروي. په دغو بحثونو کې ځينې وخت داسې استدلال وړاندې کېږي چې گواکې د نړيوال سياست رياليستي منطق ايجابوي چې کله يو دولت خپل Reason يا "دليل" ومومي، او ورسره يې Motivation يا "انگېزه" هم موجوده وي، نو اقدام هم طبيعي، منطقي، او حتمي گرځي. همدلته د بحث بنسټيزه ستونزه او غلیمه سيسه پيلېږي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ځکه په دغه ډول تعبیر کې درې بېلابېل مفاهیم—ریالیزم (Realism)، دلیل (Reason)، او انګېزه (Motivation)—له یو بل سره داسې نښلول کېږي چې لوستونکي ته دا ذهنیت پیدا شي چې ګواکې د قدرت واقعیت، د اقدام دلیل، او د اقدام انګېزه په ګډه د زور د استعمال لپاره کافي مشروعیت برابروي. حال دا چې په علمي، منطقي، او حقوقي لحاظ دا درې واړه یو شان مفاهیم نه دي.
ریالیزم د نړیوال سیاست د قدرتي چلند تشریح کوي؛
دلیل د اقدام د مشروعیت، قانونيوالي، او اخلاقي توجیه پوښتنه راپورته کوي؛
او انګېزه یوازې دا څرګندوي چې یو فاعل ولې اقدام ته زړه ښه کوي.
نو ځکه، د دې درېواړو ترمنځ مفهومي ګډوډي نه یوازې نظري خطا ده، بلکې په عملي اغېز کې د نامشروع زور د عادي کولو خطر هم لري.

د دې مقالې د لیکلو یو مهم محرک هم همدغسې یوه ټولنیز-رسنیزه تبصره وه چې په یوه سیاسي نظر کې داسې استدلال وړاندې شوی و چې ګواکې یو دولت لومړی د بل دولت پر ضد Reason یا دلیل لټوي، بیا خپل پوځي برلاسی، د مقابل لوري کمزوري، او ځینې امنیتي ادعاوې د Motivation یا انګېزې په توګه ورسره نښلوي، او له دې ټولې معادلې څخه بیا د ریالیزم (Realism) په نوم د اقدام "منطقیت" استنباطېږي.
په ظاهره دا ډول بیان د تحلیل ژبه کاروي، خو په عملي اغېز کې د افغانستان پر ضد د فشار، مداخلې، او احتمالي تېري لپاره غیر مستقیم فکري، رواني، او سیاسي فضا برابروي.

له همدې امله، دا مقاله هڅه کوي چې په علمي، منطقي، حقوقي، او اخلاقي ډول وښيي چې ریالیزم د زور تشریح کولای شي، خو د زور مشروعیت نه شي جوړولای؛ دلیل له ثبوت، معیار، او قانوني بنسټ پرته نه بشپړېږي؛ او انګېزه، که هر څومره پیاوړې هم وي، د اقدام حقانیت نه شي ثابتولای. په همدې مانا، دا مقاله ټینګار کوي چې:
ریالیزم، د تجاوز اجازه‌نامه نه ده؛
دلیل، له ثبوت پرته نیمګړی دی؛
او انګېزه، مشروعیت نه زېږوي.

دا لیکنه د یوه فرد د بدنامولو لپاره نه، بلکې د یوې خطرناکې فکري ژبې د بربنډولو لپاره ده؛ هغې ژبې لپاره چې په ظاهره تحلیلي ښکاري، خو په باطن کې د ظلم، تېري، او نامشروع زور د عادي کولو وسیله ګرځي.

۱. مفهومي چوکاټ:
ریالیزم، دلیل، او انګېزه

۱.۱ ریالیزم (Realism)
ریالیزم د نړیوالو اړیکو هغه فکري مکتب دی چې پر دې ټینګار کوي چې دولتونه تر ډېره د قدرت، امنیت، بقا، او ملي ګټو پر بنسټ عمل کوي. دا مکتب هڅه کوي د نړیوال سیاست واقعیتونه تشریح کړي.
خو مهمه خبره دا ده چې تشریح د توجیه معنا نه لري.
ریالیزم دا نه وايي چې هر هغه څه چې زورور دولت يې کوي، نو ځکه حق هم لري. له همدې امله، ستونزه په خپله په ریالیزم کې نه، بلکې د ریالیزم په هغه ناسم او عامیانه استعمال کې ده چې له تشریحي نظریې څخه د تجویزي جواز په توګه کار اخلي.

۱.۲ دلیل (Reason)
دلیل هغه بنسټ، استدلال، یا حقوقي-اخلاقي توجیه ده چې یو اقدام پرې مشروع، معقول، یا قانوني ثابتېږي. په نړیوالو او سیاسي بحثونو کې دلیل باید پر ثبوت، معیار، او مشروع اصولو ولاړ وي، نه یوازې پر ادعا، شک، یا تبلیغاتي تعبیر.

۱.۳ انګېزه (Motivation)
انګېزه هغه داخلي محرک، تمایل، یا محاسبه ده چې یو دولت یا فاعل يې د اقدام لپاره هڅوي؛ لکه پوځي برلاسی، د مقابل لوري کمزوري، د فرصت احساس، کورنی سیاسي فشار، انتقامي تمایل، سیمه‌ییز رقابت، یا ستراتیژیکه موخه.
خو انګېزه پخپله دلیل نه ده.
انګېزه، تمایل ښيي؛
دلیل، مشروعیت غواړي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

Realism explains behavior; it does not automatically justify.
Reason seeks legitimacy.
Motivation explains willingness.

ریالیزم چلند تشریح کوي؛ خو په اتومات ډول یې نه مشروع کوي.
دلیل مشروعیت لټوي؛
انګېزه د اقدام تمایل تشریح کوي.

۲. د پورتني بحث اصلي خطا:
د تشریح او توجیه ګډول

د دې ډول استدلال تر ټولو لویه نظري ستونزه دا ده چې توصیف او تجویز سره ګډوي.
یو شنونکی یا محقق کولای شي ووايي چې په نړیوال سیاست کې دولتونه د ځواک، امنیت، بقا، او فرصت له منطق سره چلند کوي؛ خو له دې خبرې هېڅکله دا نتیجه نه شي اخیستل کېدای چې هر څه چې زورور دولت یې کوي، نو هماغه ځکه روا او حق هم دي.
اصلي قاعده دا ده:
هر هغه څه چې په سیاست کې "واقع" وي، لازماً "روا" نه وي.
دولتونه تېری هم کوي، مداخله هم کوي، محاصره هم کوي، او جګړې هم پیلوي؛ خو د دغو کړنو موجودیت د هغوی قانوني او اخلاقي مشروعیت نه ثابتوي.
همدلته د "ریالیزم" په نوم د یرغل عادي کول یوه تیوریکه او منطقي لغزش ده.
له همدې ځایه د "is" او "ought" مشهوره خطا هم راولاړېږي:
له دې چې "دولتونه دا کار کوي" دې نتیجې ته رسېدل چې "نو باید یې وکړي" یا "حق لري یې وکړي". دا هماغه نرم فکري لغزش دی چې وروسته د نامشروع زور د سپینولو وسیله ګرځي.

۳. دلیل او انګېزه یو شی نه دي

د دې مقالې یو مرکزي استدلال دا دی چې دلیل او انګېزه سره نه شي برابرېدای.
که یو دولت ووايي: موږ قوي پوځ لرو؛ مقابل لوری کمزوری دی؛ او اوس فرصت مناسب دی؛ نو دا خبرې د هغه د اقدام انګېزه ښيي، نه دلیل. یعني دا ممکن د ده د زړه ورتیا، هوس، ستراتیژیک تمایل، یا فرصت‌محوره محاسبه تشریح کړي، خو دا نه شي ښودلای چې اقدام یې حقوقي، اخلاقي، او مشروع دی.
په همدې اساس باید دا قاعده په واضح ټکو وویل شي:
قدرت، امکان جوړوي؛ مشروعیت نه.
انګېزه، اقدام ته لاره هواروي؛ حقانیت نه.
هغه څوک چې د پوځي برلاسي یادونه داسې کوي لکه دا چې خپله د حملې لپاره "منطقي" یا "قابل فهم" بنسټ وي، په حقیقت کې د مشروعیت لپاره نه، بلکې د یرغل د اسانتیا لپاره فضا جوړوي. همدا د بحث اصلي خطر دی.

۴. ادعا او ثبوت:
ولې بې‌ثبوته دعوه جواز نه شي کېدای؟

په دې بحث کې یو بل بنسټیز ټکی دا دی چې د امنیتي ګواښ په نوم هره مطرح شوې خبره، تر هغه چې په کره، مستقلو، او د ارزونې وړ شواهدو ولاړه نه وي، یوازې ادعا ده، نه ثبوت. او دا یو اساسي منطقي او حقوقي اصل دی چې: ادعا هېڅکله د ثبوت ځای نه شي نیولای.
په علمي منطق کې د هرې دعوې د منلو لپاره دلیل، قرینه، او د ارزونې وړ شواهد ضروري وي. که یو لوری یوازې دا ووايي چې "فلان ډله په فلان هېواد کې حضور لري" یا "فلان دولت زموږ د امنیت پر ضد چاپېریال برابر کړی"، خو د دې لپاره کره او د باور وړ شواهد وړاندې نه کړي، نو دا خبره د ثابت حقیقت په توګه نه، بلکې د ادعا په توګه ګڼل کېږي.
په حقوقي لحاظ هم همدا اصل نافذ دی:
د دعوې بار د مدعي پر غاړه وي. یعني څوک چې ادعا کوي، هماغه باید ثبوت وړاندې کړي.
نو که د "TTP په افغانستان کې شتون" په نوم دعوه مطرح کېږي، باید وپوښتل شي:
د دې دعوې کره شواهد څه دي؟
ایا دا شواهد مستقل او د ارزونې وړ دي؟

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

ایا ادعا له اټکل، تبلیغ، او سیاسي فشار څخه جلا کېدای شي؟
ایا د دعوې او پوځي اقدام ترمنځ منطقي او حقوقي تناسب شته؟
که دا شرایط پوره نه شي، نو هغه دعوه نه علمي وزن لري، نه حقوقي اعتبار، او نه هم د پوځي یرغل لپاره مشروع بنسټ جوړولای شي.
ادعا، احتمال نښیي؛ ثبوت، واقعیت ثابتوي. تور، سیاسي ژبه کېدای شي؛ خو ثبوت، منطقي او حقوقي وزن غواړي. بې‌ثبوته ادعا، د برید جواز نه دی.

۵. د TTP ادعا ولې په اتومات ډول د یرغل دلیل نه جوړوي؟
په سیمه‌ییزو بحثونو کې کله ناکله داسې انځور وړاندې کېږي چې ګواکې د "TTP د شتون" ادعا پاکستان ته په اتومات ډول د افغانستان پر ضد د مداخلې یا برید حق ورکوي. دا استدلال له څو اړخونو نیمګړی او غلط دی.
لومړی، هره امنیتي اندېښنه لا په خپله د زور د استعمال جواز نه شي کېدای.
دویم، تر هغه چې ادعا په کره شواهدو نه وي ثابته شوې، هغه یوازې دعوه ده، نه مستند حقیقت.
درېیم، حتی که یو لوری د ځان‌دفاع دعوه هم مطرح کوي، بیا هم باید دا وښيي چې ادعا یې له اړتیا، تناسب، او مشروع محدودیتونو سره برابره ده.
یوازې دا ویل چې "له هغه ځایه موږ ته خطر شته" د پراخ پوځي اقدام مشروعیت نه جوړوي.
نو یوازې دا ویل چې "زموږ مخالفه ډله هلته شته" یا "له هغه ځایه خطر متوجه دی"، د یو مستقل دولت پر ضد د زور لپاره کافي حقوقي، منطقي، او اخلاقي بنسټ نه شي جوړولای.

۶. د "ریالیزم" نوم ولې دلته ناسمه کارونه کېږي؟
ریالیزم، که کلاسیک وي او که ساختاري، په اصل کې د نړیوال سیاست د قدرتي جوړښت تشریح کوي. خو کله چې له دې مکتبه دا نتیجه واخیستل شي چې:
اخلاق بې‌اهمیته دي؛
قانون یوازې د کمزورو لپاره دی؛
او زورور هر څه کولای شي؛
نو دا نور ریالیزم نه، بلکې د ریالیزم ناوړه استعمال او مطلق غرضي تعبیر دی.
ستونزه دلته ده چې ځیني شنونکي د نړیوال سیاست د تشریح او د نامشروع زور د توجیه ترمنځ کرښه پټه کوي. په داسې تعبیر کې د "قدرت واقعیت" په تدریج سره د "زور مشروعیت" په ژبه بدلېږي. دا هماغه ځای دی چې علمي تحلیل له خپله مسیره اوړي او د ظلم د نرمولو وسیله ګرځي.
له همدې امله باید په صراحت وویل شي:
ریالیزم د چلند تحلیل دی، نه د تجاوز د سپینولو بلنک چک.

۷. د دښمن فکري او امنیتي منطق
د دې مقالې د نقد لاندې فکري چوکاټ یوازې یو عادي تحلیل نه دی؛ بلکې د متجاوز لوري د احتمالي منطق یو نرم او غیر مستقیم انعکاس هم بلل کېدای شي. دا ډول منطق عموماً پر څو ستنو ولاړ وي:
د امنیتي خطر ادعا، د مقابل لوري کمزوري، د خپل پوځي برلاسی نمایش، د نړیوالو او سیمه‌ییزو چوپتیاوو اټکل، او د قرباني ملت د مقاومت د ارادې د ماتېدو فرضیه.
په دې ډول فکري جوړښت کې څو کارونه یوځای ترسره کېږي:
له ادعا څخه ثبوت جوړېږي؛
له برلاسی څخه حق جوړېږي؛
له فرصت څخه مشروعیت جوړېږي؛
او له کمزورۍ څخه د قرباني د حق د کمولو هڅه کېږي.
همدا د متجاوز منطق بنسټیزه ستونزه ده. ځکه هغه د زور واقعیت د قانون، اخلاقو، او انصاف پر ځای ږدي. په دې منطق کې د مظلوم ملت حق، کرامت، او حاکمیت د قدرت د معادلو تر سیوري لاندې ورک کېږي.

۸. له تحلیل څخه تر غیر مستقیم توجیه پورې
دا خبره چې داسې بیانونه "غیر مستقیم جستیفیکیشن" جوړوي، یوازې احساساتي ادعا نه ده؛ بلکې فکري او استدلالي بنسټ لري. په سیاسي ژبه کې مشروعیت تل په ښکاره او صریح ډول نه جوړېږي؛ کله ناکله مشروعیت د اصطلاحاتو، د ژبې د ترتیب، او د استدلال د چوکاټ له لارې نرم نرم تولیدېږي.
کله چې یو څوک پرله‌پسې دا ټکي یادوي:

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

مقابل لوری کمزوری دی؛
بریدکوونکی قوي دی؛
امنیتي پلمه هم شته؛
او مقاومت به ګټه ونه کړي؛
نو که څه هم هغه ممکن په خوله ووايي چې "زه یوازې تحلیل کوم"، خو په عملي اغېز کې درې کارونه ترسره کوي:
لومړی، د متجاوز عمل عادي کوي.
دوهم، د قرباني لوري حق کمرنګوي.
دریيم، د مقاومت اراده رواني کمزورې کوي.
همدا هغه څه دي چې د تجاوز د عادي کولو فکري بهیر بلل کېدای شي. یعني تېری د یوه نامعمول ظلم په توګه نه، بلکې د "قابل فهم"، "قابل توقع"، او ورو ورو د "قابل منلو" عمل په توګه وړاندې کېږي.

۹. رواني جګړه او د ماتې د ارواپوهنې تولید

د دې ډول استدلال خطر یوازې حقوقي یا نظامي نه دی؛ بلکې دا د رواني جګړې برخه هم ده. په رواني جګړه کې د حملې تر مخه د قرباني ملت ذهن نرمېږي، د هغه اعتماد کمېږي، او د مقاومت اخلاقي بنسټ کمزوری کېږي.
کله چې یو ملت ته په دوامداره توګه ویل کېږي:
مقابل لوری ډېر قوي دی؛ تاسې هېڅ نه لرئ؛ مقاومت بېفایدې دی؛ او د مقابل لوري لپاره دلیل هم شته؛
نو پایله یې دا وي چې د دفاع، کرامت، او مشروع مقاومت فکري بنسټ کمزوری کېږي. دا د ماتې د ارواپوهنې تولید دی.
په همدې معنا، هغه ژبه چې د تحلیل په بڼه راڅرګندېږي، کله ناکله یوازې فکري بیان نه وي؛ بلکې د ذهني بېوسی، سیاسي تسلیمی، او تولنیز انفعال تولیدوونکې ژبه هم وي.

۱۰. د افغان ولس احساسات، حقیقت، او تاریخي درد

افغان ولس یوازې یو "کمزوری طرف" نه دی چې د قدرتي معادلو په ژبه تعریف شي.
دا ولس د څو لسیزو جګړو، بهرنیو مداخلو، نیابتي سیاستونو، او پرلهپسې ستراتیژیکو لوبو قرباني پاتې شوی دی.
له همدې امله، هر هغه تحلیل چې د افغانستان کمزوري یوازې د مقابل لوري د اقدام لپاره د "فرصت" په توګه انځوروي، نه یوازې علمي نیمګړتیا لري، بلکې د یوه کړاوځپلي ولس تاریخي درد، سیاسي حق، او انساني کرامت هم نالیدلی پرېږدي.
د افغان ولس احساسات باید د احساساتي شعار په توګه نه، بلکې د یو ملت د مشروع حق، تاریخي حافظې، او سیاسي کرامت د څرګندونې په توګه درک شي.
یو ملت چې د خپلو قربانیو، بېثباتۍ، او پرلهپسې فشارونو بار پر اوږو وړي، حق لري چې د خپلې خاورې، حاکمیت، او ملي وقار دفاع وکړي.
نو ځکه، د افغانستان کمزوري د یرغل دلیل نه شي کېدای؛ لکه څنګه چې د یو ملت زخمونه د هغه د سپکاوي جواز نه شي جوړولای.

۱۱. د قرباني ملت حق د قدرت د نابرابرۍ تر سیوري لاندې نه ورکېږي

دا د نړیوال انصاف او سیاسي اخلاقو بنسټیز اصل دی چې:
کمزوری ملت هم حق لري؛ کمزوسه دولت هم حاکمیت لري؛ د پوځ نابرابري د حق نابرابري نه شي زېږولای؛ او د برلاسی موجودیت د ځمکنی بشپړتیا اصل نه لغوه کوي.
نو ځکه د افغانستان د نسبي کمزورۍ یادونه که د دې لپاره وکارول شي چې د متجاوز لوري اقدام "قابل فهم" وښيي، دا نه یوازې منطقي خطا ده، بلکې اخلاقي بېانصافي هم ده. د قرباني د کمزورۍ ذکر باید د هغه د حق د کمولو لپاره ونه کارول شي.

۱۲. د تجاوز غندنه:
زور د قانون بدیل نه دی

دلته باید په ټینګه او بېابهامه توګه وویل شي چې تجاوز، که د امنیت، ریالیزم، ملي ګټو، یا ستراتیژۍ په هر نوم ونومول شي، بیا هم تجاوز دی.
هیڅ دولت حق نه لري چې: د خپل زور پر بنسټ د بل ملت پر خاوره تېری وکړي؛ د خپل پوځي برلاسی له امله د بل هېواد سیاسي استقلال ته ګواښ جوړ کړي؛ یا د مبهمو امنیتي ادعاوو له لارې د یرغل لپاره اخلاقي او حقوقي فضا جوړه کړي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

باید روښانه شي چې: زور، دلیل نه دی. برلاسی، مشروعیت نه زېږوي. امنیتي ادعا، له ثبوت پرته، د یرغل سپینول دي.

۱۳. ولې دا بحث ضروري شو؟

دا پوښتنه طبیعي ده چې ولې باید پر دې موضوع دومره تفصیلي بحث وشي.
ځواب دا دی چې ټولې خطرناکې خبرې تل په ښکاره د "اشغال" او "تجاوز" په نوم نه وړاندې کېږي. ځینې وختونه دا خبرې د تحلیل، واقعبینی، امنیت، او ستراتیژیکو محاسبو په نرم، هوښیار، او ظاهراً اکاډمیکه ژبه راڅرګندېږي.
د دې مقالې اړتیا له همدې ځایه راولاړېږي. ځکه په یوه ټولنیز-رسنیز بحث کې داسې استدلال وړاندې شوی و چې پکې د افغانستان پر ضد د احتمالي فشار او تېرې لپاره، د امنیتي ادعا، پوځي برلاسی، او د مقابل لوري د کمزورۍ ترمنځ اړیکه جوړه شوې وه.
لیکوال دا فکري مسیر ځکه خطرناک او دښمنانه بولي چې په کې:
له ادعا څخه ثبوت جوړېږي؛
له انګېزې څخه دلیل جوړېږي؛
له امکان څخه مشروعیت جوړېږي؛
او له تحلیل څخه توجیه جوړېږي.
نو د دې مقالې هدف یوازې رد نه، بلکې روښانول دي:
څو لوستونکی په واضح ډول درک کړي چې د تحلیل او توجیه ترمنځ کرښه چېرته ده، او ولې د نامشروع زور د سپینولو هر ډول ژبه باید جدي نقد شي.

۱۴. پایله

د ټول بحث لنډه او علمي نتیجه دا ده چې هغه استدلال چې وایي:
"یو دولت لومړی دلیل لټوي، بیا ځکه اقدام کولای شي چې قوي دی او مقابل لوری کمزوری دی"، له څو اړخونو نیمګړی او خطرناک دی.
له تیوریک اړخه:
دا د ریالیزم ناسم استعمال او تعبیر دی، ځکه تشریحي تیوري په تجویزی جواز بدلېږي.
له منطقي اړخه:
دا د دلیل او انګېزې ترمنځ تفکیک له منځه وړي.
له معرفتي او استدلالي اړخه:
دا ادعا د ثبوت په ځای ږدي او شک د حقیقت په بڼه وړاندې کوي.
له حقوقي اړخه:
دا د زور د مشروعیت لپاره لازم معیارونه نه پوره کوي.
له اخلاقي اړخه:
دا د متجاوز عمل عادي کوي او د قرباني ملت حق کمرنګوي.
له سیاسي او رواني اړخه:
دا د افغان ولس د مقاومت اراده، فکري اعتماد، او دفاعي شعور کمزوری کوي.
نو دا قضاوت چې دغه ډول استدلال د احتمالي تېري لپاره یو ډول غیر مستقیم توجیه برابروي، یوازې احساساتي اعتراض نه، بلکې د نړیوالو اړیکو، سیاسي فلسفې، استدلالي منطق، او اخلاقي نقد له نظره یو قوي، معقول، او دفاعوړ دریځ دی.
په پای کې باید په ټینګه وویل شي:
زور، دلیل نه دی.
ادعا، ثبوت نه دی.
انګېزه، مشروعیت نه زېږوي.
ریالیزم، د تجاوز د سپینولو جواز نه دی.
هر هغه بیان چې د "واقعبینی" تر نوم لاندې د پوځي برلاسی، د مقابل لوري کمزورۍ، او د مبهمو امنیتي ادعاوو له یوځای کولو څخه د حملې "منطقیت" جوړوي، باید په صراحت رد شي. دا بې‌طرفه علمي تحلیل نه دی؛ بلکې د نامشروع زور لپاره د فکري فضا نرمول دي.
افغانستان که هر څومره له نظامي پلوه کمزوری وي، بیا هم د حاکمیت، ځمکنۍ بشپړتیا، سیاسي استقلال، او ملي کرامت حق لري. د ځواک نابرابري هېڅکله د حق نابرابري نه شي جوړولای. همدا ځکه، د هر ډول احتمالي تېري پر وړاندې تر ټولو لومړنۍ فکري مسؤلیت دا دی چې د هغه د سپینولو ژبه بربنډه او رد شي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

پرانیستې پوښتنې

الف) افغان ولس ته
۱. ایا موږ د زور او حق ترمنځ توپیر په کافي وضاحت سره پېژنو؟
۲. ایا هر هغه څه چې زورور یې کولای شي، باید د منلو وړ هم وګڼل شي؟
۳. که یو ملت ته په دوامداره توګه د خپل کمزورۍ یادونه وشي، د هغه پر اراده او کرامت څه اغېز کوي؟
۴. ایا د یوځي نابرابرۍ منل باید د سیاسي تسلیمۍ معنا ولري؟
۵. د ملي مقاومت فکري او معنوي بنسټ څنګه ساتل کېدای شي؟

ب) د پالیسۍ جوړوونکو او رسنیزو حلقو لپاره
۱. څنګه کېدای شي د امنیتي اندېښنو بحث له تجاوزي سیاستونو جلا وساتل شي؟
۲. د ذهني جګړې او رواني ماتې پر وړاندې کوم فکري او رسنیز میکانیزمونه جوړېدای شي؟
۳. د افغانستان په اړه کوم مفاهیم زیاتره د زور د عادي کولو لپاره کارول کېږي؟
۴. ایا افغان علمي او رسنیزه ټولنه چمتو ده چې د تحلیل او توجیه ترمنځ کرښه په زغرده وکاږي؟
۵. څنګه کولای شو د یوه کمزوري ملت حق د سیمې د قدرتي سیالیو تر سیوري لاندې له ورکېدو وساتو؟

محمدهمایون همت
جرمني، ۱۲،۰۳،۲۰۲۶

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ